

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสอบบัญชี เป็นวิชาชีพที่เข้ามามีบทบาทและความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เนื่องจากข้อมูลทางการเงินมีผลกระทบต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงินและผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะนักลงทุน เนื่องจากการดำเนินธุรกรรมในปัจจุบันมีความหลากหลายทำให้ระบบบัญชีมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมาตรฐานบัญชีในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความผิดพลาดต่อวิธีการจัดทำบัญชี เพื่อลดผลกระทบดังกล่าวและเพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใช้งบการเงินทุกฝ่าย โดยเฉพาะความต้องการของผู้คนักลงทุน ผู้สอบบัญชีจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้แสดงความเห็นต่องบการเงินว่างบการเงินได้จัดทำขึ้นนั้นถูกต้องตามควรในสาระสำคัญตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป รวมถึงการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินว่ามีการแสดงข้อมูลที่เพียงพอ เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ งบการเงินที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้สอบบัญชีในฐานะที่เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางการบัญชีและการสอบบัญชี และที่สำคัญยิ่งคือในฐานะที่เป็นผู้ที่มีความเป็นอิสระจากผู้บริหารและการบริหารงานของบริษัท จึงถือเป็นข้อมูลบัญชีการเงินที่มีความเชื่อถือได้ นอกจากนี้ การปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชียังรวมการสอบทานการบริหารงานของผู้บริหารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารความเสี่ยง การควบคุมภายใน และการตรวจสอบภายใน เพื่อให้เป็นไปตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี

ธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือ การกำกับดูแลกิจการ เป็นประเด็นที่ทั่วโลกให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งนี้เพราะหากองค์กรต่าง ๆ ไม่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีแล้ว นอกจากจะสร้างปัญหาให้กับองค์กรนั้นแล้ว ยังจะสร้างปัญหากับประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตัวอย่างเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เช่น กรณีการล้มละลายของบริษัทเอนรอนและอีกหลายบริษัทที่เกิดจากการทุจริตของผู้บริหารและผู้สอบบัญชีกระทำผิดจรรยาบรรณทางวิชาชีพ นักลงทุนขาดข่าวสารและข้อมูลที่เพียงพอเพื่อใช้ในการตัดสินใจ กรณีการล้มละลายของธนาคารแบร์ิงสาขาสิงคโปร์ ของประเทศอังกฤษ อันเกิดจากการขาดการกำกับดูแลกิจการที่ดีและขาดการควบคุมภายใน รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกิดในประเทศไทย ในปี 2540 ที่เกิดจากการขาดการกำกับดูแลกิจการที่ดี ซึ่งวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบไปทั่วภูมิภาคเอเชีย และส่งผลลุกลามไปไปถึงทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา การกำกับดูแลกิจการนั้นมิ

เป้าหมายหลัก เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้แก่ผู้ถือหุ้นและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่กิจการ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการกำกับดูแลกิจการที่ดี คือ การติดตาม กำกับ ควบคุม และดูแลผู้ได้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่บริหาร ให้มีการจัดกระบวนการเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงเป้าหมายอย่างคุ้มค่าและประหยัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เหตุที่ต้องมีการกำกับดูแลกิจการที่ดี เพราะองค์กรจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการ มีผู้ถือหุ้น หรือเจ้าของกิจการจำนวนมาก และทุกคนที่เป็นเจ้าของไม่สามารถเข้าไปร่วมบริหารองค์กรได้ด้วยตนเอง

ความจำเป็นที่ต้องมีการกำกับดูแลกิจการ อันเนื่องมาจากปัญหาตัวแทน (Agency Problem) ซึ่งเป็นผลจากความต้องการให้มีการแบ่งแยกความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นและผู้บริหารที่มีอำนาจการควบคุม (The Separation of Ownership and Control) จึงเกิดความต้องการการตรวจสอบโดยบุคคล ภายนอก (External Audit) จึงต้องมีการว่าจ้างผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (External Auditor) การสอบบัญชีจึงถือเป็นกลไกหนึ่งของการกำกับดูแลกิจการ เนื่องจากเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบระบบบริหารจัดการ (Management Performance) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักลงทุน ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายขององค์กร

ในมุมมองของผู้วิจัย เห็นว่าการกำกับดูแลกิจการใช้กระบวนการตรวจสอบเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายหลักคือการสร้างผลประโยชน์ให้แก่ผู้ถือหุ้นและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่กิจการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงอยากทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการกำกับดูแลกิจการกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี (External Audit Fee) มีปัจจัยทางด้านการกำกับดูแลกิจการใดบ้างที่มีความสัมพันธ์ต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการกำกับดูแลกิจการ (Governance Structure) และค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี (External Audit Fee) โดยใช้ สัดส่วนการถือหุ้นโดยผู้ถือหุ้นรายใหญ่ 5 อันดับแรก สัดส่วนการถือหุ้นโดยผู้บริหารและผู้มีอำนาจควบคุม สัดส่วนกรรมการที่ไม่เป็นผู้บริหาร ผลการประเมินการกำกับดูแลกิจการที่ดี (CG Rating) เป็นตัวแทนสำหรับ โครงสร้างการกำกับดูแลกิจการ

สมมติฐานของการวิจัย

การพัฒนาสมมติฐานของผู้วิจัยเกิดจากแนวคิดทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) และการทบทวนวรรณกรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

Sori and Mohamad (2008) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี กับสัดส่วนการถือหุ้น โดยบุคคล (Individual Ownership) โดยอ้างถึง ทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) ซึ่งกล่าวว่า ความต้องการการตรวจสอบที่เพิ่มขึ้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับขนาดการแบ่งแยกระหว่างเจ้าของและอำนาจการควบคุม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง หากต้องการให้มีการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของและอำนาจในการควบคุมที่ชัดเจน จึงต้องมีการตรวจสอบที่ครอบคลุม ส่งผลต่อค่าธรรมเนียมในการตรวจสอบที่เพิ่มขึ้น ผลสรุปจากงานวิจัยดังกล่าวพบว่าค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีมีความสัมพันธ์ทางลบกับสัดส่วนการถือหุ้น โดยบุคคล (Individual Ownership) อย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ของมาเลเซียส่วนใหญ่ มีโครงสร้างการถือหุ้นแบบกระจุกตัว โดยผู้ถือหุ้นเป็นกลุ่มครอบครัวหรือตระกูล (Family) ซึ่งหนึ่งส่วนของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของมาเลเซียมีสิทธิประโยชน์ใหญ่เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ และพบว่าการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของและอำนาจควบคุมน้อยมาก ส่งผลให้ความต้องการตรวจสอบลดลง แต่สำหรับงานวิจัยของ Chan and Others (1993 cited in Sori & Mohamad, 2008) ได้ศึกษาบริษัทต่าง ๆ ในประเทศอังกฤษ หลังจากควบคุมตัวแปรอื่น ๆ แล้ว พบความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญระหว่างระดับการรวมอำนาจของเจ้าของ (Corporate Ownership Concentrate) และค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีตัวแทน คือ หากมีระดับการกระจายอำนาจระหว่างเจ้าของและผู้มีอำนาจควบคุมมาก ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีจะสูง หากมีระดับการกระจายอำนาจระหว่างเจ้าของและผู้มีอำนาจควบคุมต่ำ ค่าธรรมเนียมการตรวจสอบจะต่ำ จากงานวิจัยข้างต้น สมมติฐานจึงเป็นดังนี้

สมมติฐานที่ 1 สัดส่วนการถือหุ้นโดยผู้ถือหุ้นรายใหญ่ 5 อันดับแรก มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

Morck and Others (1988 cited in Sori & Mohamad, 2008) พบว่า หากผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ จะทำให้มีอำนาจในการควบคุม ซึ่งจะทำให้เป็นการยากที่ผู้ถือหุ้นรายอื่นจะไปควบคุมการทำงานของผู้บริหาร รวมทั้งงานวิจัย Kole and Others (1995 cited in Sori & Mohamad, 2008) ซึ่งได้ข้อสรุปตรงกันว่า เมื่อผู้ถือหุ้นได้ถือหุ้นในสัดส่วนที่สูงพวกเขาจะมีความพยายามบริหารกิจการให้เกิดความมั่นคงสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพนันพร รักธรรม และเสาวนีย์ สนิทวัฒน์ (2550 อ้างถึงใน สุขธรา บุญการะกุล, 2551) พบว่าสัดส่วนการถือหุ้นของกรรมการบริหารและคณะกรรมการบริษัทมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญในเชิงบวกกับผลการดำเนินงาน คือ ROA และอัตราส่วนเงินปันผลต่อกำไรสุทธิ ซึ่งสอดคล้องแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) ซึ่งกล่าวว่า การให้กรรมการได้ถือครองหุ้นเพิ่มขึ้นจะทำให้กรรมการมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของบริษัทเพิ่มขึ้นและทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะบริหารงานให้เกิด

ผลประโยชน์สูงสุดกับบริษัท ซึ่งการที่ผู้บริหารพยายามบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี ส่งผลให้ความเสี่ยงในการตรวจสอบลดลง เป็นผลให้ค่าธรรมเนียมในการตรวจสอบลดลง จึงนำไปสู่สมมติฐานดังนี้

สมมติฐานที่ 2 สัดส่วนการถือหุ้นโดยผู้บริหารและผู้มีอำนาจควบคุม มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

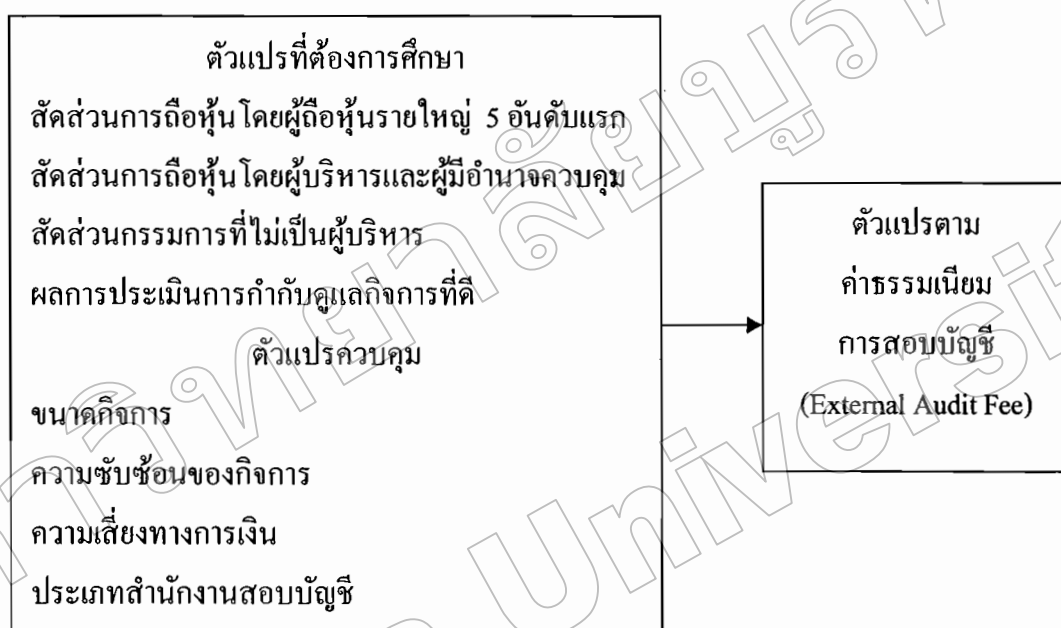
ยุทธ วรรณิธราร (2548 อ้างถึงใน สุชลธา บุญการะกุล, 2551) กล่าวว่า สัดส่วนของกรรมการที่ไม่เป็นผู้บริหารมีความสำคัญอย่างมาก การมีสัดส่วนกรรมการที่ไม่เป็นผู้บริหารมากกว่ากรรมการที่เป็นผู้บริหาร ถือเป็นประเด็นที่สำคัญในการคานอำนาจกับฝ่ายบริหาร ถ้าคณะกรรมการมีสัดส่วนกรรมการที่เป็นผู้บริหารมากกว่า การประชุมคณะกรรมการเพื่อตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ อาจไม่เกิดประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Shamsheer & Zulkanain (2003 cited in Sori & Mohamad, 2008) ได้กล่าวว่า กรรมการที่ไม่ใช่ผู้บริหาร เป็นเสมือนตัวแทนในการสอดส่องดูแลกิจการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งช่วยพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยรวม จากงานวิจัยข้างต้น การที่บริษัทมีคณะกรรมการที่ไม่เป็นผู้บริหารมากจะยังมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงาน สะท้อนให้เห็นระบบการจัดการที่มีความโปร่งใส และมีการแบ่งแยกหน้าที่กันชัดเจนเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของผู้ถือหุ้น ซึ่งนำไปสู่การกำกับดูแลกิจการที่ดี ส่งผลให้การประเมินความเสี่ยงในการตรวจสอบ (Audit Risk) ลดลง จึงนำไปสู่การคิดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีที่ลดลง จึงนำไปสู่การตั้งสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ 3 สัดส่วนกรรมการที่ไม่เป็นผู้บริหาร มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

การที่บริษัทปฏิบัติตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี ก็เพื่อทำให้เกิดคุณภาพทางการเงิน และระบบการควบคุมภายในที่ดี ช่วยสะท้อนว่าองค์กรมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้นบริษัทที่ได้รับผลการประเมินการกำกับดูแลกิจการที่ดี น่าจะส่งผลให้บริษัทมีความเสี่ยงลดลงทำให้ผู้สอบบัญชีประเมินค่าธรรมเนียมการตรวจสอบลดลง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Muniandy (2007 cited in Lifschutz & Feldshtein, 2010) มีผลสรุปงานวิจัยว่า ผู้สอบบัญชีจะให้ความสนใจกับการกำกับดูแลกิจการที่ดี ในส่วนของระบบการควบคุมภายใน (Internal Control) ซึ่งมีความสำคัญกับลักษณะ (Nature) และ ขอบเขต (Extent) ของการตรวจสอบ (Audit Testing) ซึ่งบริษัทที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีเยี่ยม ผู้สอบบัญชีจะลดความเสี่ยงที่เกิดจากการประเมิน (Audit Risk Assessment) ผลที่ตามมาทำให้มีการทดสอบ (Audit Testing) ลดลง นำไปสู่ค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชีลดลงจึงนำไปสู่สมมติฐานดังนี้

สมมติฐานที่ 4 บริษัทที่ได้รับผลการประเมินการกำกับดูแลกิจการที่ดี มีความสัมพันธ์กับ
ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ สำนักงาน
งานสอบบัญชี ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต รวมไปถึงผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายและผู้สนใจทั่วไป โดยเฉพาะ
นักลงทุนจะได้นำมุมมองด้านการกำกับดูแลกิจการไปพิจารณาถึงความสอดคล้องกับค่าธรรมเนียม
การสอบบัญชี เพื่อสะท้อนถึงประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือได้ของงบการเงิน เพื่อนำไป
เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจทางธุรกิจ

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยกลุ่มตัวอย่างคัดเลือกเฉพาะบริษัทที่มีผลการดำเนินงานในช่วงปี 2550-2552 ทุกกลุ่ม ยกเว้นกลุ่มธุรกิจธนาคาร ประกันภัย และการเงิน รวมถึงกองทุนเพื่อการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ (Property Fund) และกลุ่มฟื้นฟูกิจการ เนื่องจากโครงสร้างทางการเงินของบริษัทเหล่านี้แตกต่างจากธุรกิจอื่น ๆ นอกจากนี้งานวิจัยยังยกเว้นบริษัทที่ตรวจสอบโดยสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน เนื่องจากการตรวจสอบโดยหน่วยงานราชการตามข้อบังคับของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และตามเงื่อนไขของการออกหุ้นสามัญเพื่อระดมทุนของบริษัทนั้น ๆ

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการคัดเลือกตัวอย่างข้อมูลจากบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีการเปิดเผยข้อมูลจำนวนเงินค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี และต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเกณฑ์ที่กำหนดเท่านั้น จึงมีข้อจำกัดเกี่ยวกับขนาดของกลุ่มตัวอย่างทำให้กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนน้อยหรืออาจทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่ใช่ตัวแทนที่ดีของกลุ่มประชากร และอาจส่งผลให้ผลการศึกษาคคลเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์ โดยข้อมูลที่ได้รับเป็นข้อมูลที่แท้จริงซึ่งข้อมูลดังกล่าวไม่สามารถแจกแจงรายละเอียดในเชิงลึกได้เท่ากับการวิจัยเชิงสำรวจ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การกำกับดูแลกิจการ ตามความหมายของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การกำกับดูแลกิจการที่ดี หมายถึง ระบบที่จัดให้มีโครงสร้างและกระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายจัดการคณะกรรมการ และผู้ถือหุ้น เพื่อสร้างความสามารถ ในการแข่งขัน นำไปสู่ความเจริญเติบโต และเพิ่มคุณค่าให้กับผู้ถือหุ้นในระยะยาว โดยคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียอื่นประกอบ วัตถุประสงค์หลักของการกำกับดูแลกิจการที่ดี คือ การติดตาม กำกับ ควบคุม และดูแลผู้ได้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่บริหาร ให้มีการจัดกระบวนการเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงเป้าหมายอย่างคุ้มค่าและประหยัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเหตุที่ต้องมีการกำกับดูแลกิจการที่ดี เพราะองค์กรจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการ มีผู้ถือหุ้น หรือเจ้าของกิจการจำนวนมาก และทุกคนที่เป็นเจ้าของไม่สามารถเข้าไปร่วมบริหารองค์กรได้ด้วยตนเอง

การสอบบัญชี คือ การตรวจสอบสมุดบัญชี เอกสารประกอบการลงบัญชีและหลักฐานอื่น ๆ รวมทั้งใช้วิธี การตรวจสอบอื่นที่จำเป็น โดยผู้ประกอบวิชาชีพสอบบัญชีตามแนวทาง

ปฏิบัติงานที่วิชาชีพ ได้กำหนด เป็นมาตรฐานไว้ เพื่อให้ผู้สอบบัญชีจะได้วินิจฉัยและแสดงความเห็น
 ต่องบการเงินที่กิจการจัดทำ ขึ้นว่า แสดงให้เห็นถึงฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของกิจการ
 โดยถูกต้องตามที่ควรตามหลักการ บัญชี ที่รับรองทั่วไปหรือไม่

ผู้สอบบัญชี (Auditor) หมายถึง ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (Certified Public Accountant)
 ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยให้ทำการสอบบัญชีของ
 บริษัทจดทะเบียน และปฏิบัติงานสอบบัญชีเพื่อแสดงความเห็นต่องบการเงินที่ได้ตรวจสอบตาม
 มาตรฐานการสอบบัญชี

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า หมายถึง ตลาด
 หรือสถานที่อันเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายหลักทรัพย์

บริษัทจดทะเบียนที่มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี หมายถึง บริษัทจดทะเบียนที่ได้รับการ
 ประกาศและเผยแพร่รายชื่อว่ามีผลการประเมินการกำกับดูแลกิจการดีเด่น ตามโครงการประเมิน
 การกำกับดูแลกิจการของบริษัทจดทะเบียนที่จัดขึ้น โดยสมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย

Thai Institute of Directors (IOD) คือ สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย